

НАЦІОНАЛЬНЕ ІМ'Я — НАЦІОНАЛЬНИЙ СИМВОЛ

Власні наймення, вживані народом, належать до найстійкіших, до найінтимніших його національних символів. Ї їдеться не обов'язково про питома, про генетичне національне. Їдеться про усталене, рідне. Найулюбленіше ім'я українського народу й українського фольклору **Іван** є з походження давньоєврейським. Назва єдиного в Україні села, де в повному обсязі звучить албанська мова, **Каракурт** — тюркського походження. Проте й **Іван**, і **Каракурт** стали національними символами. Ї їх треба оберігати. Ї якщо **Іванові** в принципі особливих загроз не передбачається — він перемагає і в казках, і в житті, то **Каракурт** ось узяти й у 1946 р. перейменували на Жовтневе (сусідній **Новий Каракурт** при цьому одержав абсурдну до ідіотизму назву **Нове Жовтневе**). Ї зникло з офіційних джерел, карт, покажчиків наймення **Каракурт**, рідне для місцевої албанської громади і вживане нею й досі. Але — тільки нею.

У різних селах Одеської області звучить, окрім української, болгарська, російська, румунська, гагаузька, чеська мова. Колись широко звучала й німецька (тепер почала поволеньки повертатись), польська, татарська, а в с. Шабо — й французька. Ї мало не всі ці села, а німецькі — то всі, на 100%, були протягом «збільшовиченої ери» перейменовані. Замість соковитих, неповторних, оригінальних назв з'явилися десятки денационалізованих, стриженних під одну гребінку **Жовтневих** і **Октябрських**, **Першотравневих** і **Первомайських**, **Будьоннівок** і **Виноградівок**. Це був ономастичний геноцид, і його отруйні наслідки, що досі забруднюють екологію української культури, треба дбайливо виявляти й науково обґрунтовано усувати.

Та є серед ономастичних національних символів ще одна дуже важлива сфера, яка потребує нині загальної уваги та опіки. Мова про антропоніми, про наймення людей. Тричленна формула іменування людини, що історично виробилась у Росії — ім'я, по батькові й прізвище, — у світі становить не норму, а виняток. Існують і одночленні, і двочленні, й чотиричленні формули наймення. Валенти-

на Колосник, вивчаючи антропонімію болгарських сіл Одещини, встановила там реліктове збереження чотиричленних (і навіть більших) формул іменування людей. В «Енциклопедії українознавства» за редакцією Володимира Кубійовича, що з 1993 р. перевидається у Львові, значається, приміром, **Грушевський Михайло**, **Драгоманов Михайло**. Ї все. Що перший з цих визначних українських учених та політичних діячів — **Сергійович**, а другий — **Петрович**, в «Енциклопедії українознавства» не вказується. Ї цілком слушно. Питома українська антропоформула є двочленною, включаючи тільки ім'я та прізвище. Повсюдно поширене нині в Україні по батькові — російський дар, прояв антропонімічної русифікації, що з'явився у нас лише після Переяславських угод і вже так міцно вкоринився, що його, мабуть, годі позбутись.

Відомий аварець Расул Гамзатов — син теж відомого поета-співця Гамзата Цадаси. **Гамзатов** — це фактично по батькові; прізвищ у аварців історично немає. Але в паспорті три графи — і ім'я, і по батькові, і прізвище. Тому й записано в ньому: Расул Гамзатович Гамзатов. З тієї ж логіки президент Азербайджану звється Гейдар Алієвич Алієв. Навіть наймення нимиланів з їх одночленною антропоформулою паспортні діячі розділили на три одиниці. Так усі громадяни колишнього СРСР на російський лад одержали однакову формулу наймення. Ї паспорт став засобом русифікації.

Нині вже затверджено форму українського паспорта, завершується паспортизація. Але ніхто не потурбувався про те, щоб чиновницька тупоголовість і тут не призвела до суцільного уодноманітнення. Люди в принципі мають одержати такі документи — і це колись треба передбачити законодавчо, — щоб їх наймення було записане у питомих національних звучаннях, у прийнятих даним народом антропоформулах. Український відповідник цих наймень повинен бути тільки транскрипцією, адекватною передачею оригіналу. Точнісінько так у нині прийнятій формі українського паспорта російські записи всіх імен і взагалі власних назв мають бути тільки транскрипцією, тільки способом передачі українських наймень усіх українців. Паспортні ж чиновники часто чинять навпаки, виходячи з російської форми, засвідченої старим паспортом, і тим

самим нерідко перекручують українські оніми. Національні наймення мають бути збережені. Це — складне завдання: воно не має простих розв'язань. Але високий розвиток української ономастики, науки про власні імена, може гарантувати оптимальне наукове вирішення всіх антропонімічних проблем, пов'язаних із запровадженням українських паспортів. Треба було лише завчасно подбати про залучення ономастів до цієї відповідальної роботи.

Скажимо вище автор зовсім не закликає до ономастичного розмежування. Загально формулюючи думку, можна сказати, що йдеться про дбайливе, шанобливе ставлення до національної ономастики кожного народу, що національна ономастика становить собою національну святиню. Але вона не з тих святинь, що тримають у скрині. Власні імена існують для того, щоб іменувати людей, місця їх проживання та інші речі, які заслуговують на власні назви. Чим ширше, активніше вживаються власні назви, тим більшу силу вони мають.

Треба, отже: 1) знати, а для того вивчати ономастичну специфіку кожної національної меншини України; 2) ці знання популяризувати (у вигляді словників, загально-приступних книжок, статей), щоб широкий загал знав ономастичні особливості своїх національних сусідів: давно відомо, що правильне іменування людини є важливим компонентом порозуміння з цією людиною; 3) психологічно звикнути, що зовсім не обов'язково всі національні групи мають іменування на один лад. Ономастичне розмаїття становить реальність, яку доцільно приймати такою, якою вона є. А ономастична взаємодія, взаємообмін, взаємозбагачення — нормальний і корисний для всіх процес міжнаціонального спілкування.

МЕТАМОРФОЗИ В УКРАЇНСЬКІЙ НОВЕЛІСТИЦІ ХХ В.

Як сонет у поезії, новела в прозі є мірою згущення художньої енергії, яка концентрується на мінімальній площі. В оповіданні ця площа більша від новели, в етюді — менша. Проте в усіх випадках панує один закон, який діє на рівні епізодів і в розлоговому романі, — закон тотального підпорядкування часточки, мікробразу — цілому. Тільки в романі це повторюється багатократно. А в малій прозі — одноразово. В романі час тече, в новелі вибухово згоряє. Новелістична стислість — це наслідок зосереджуючої миті життя та особливих композиційно-стилістичних прийомів, які щільно сполучають образи, аби викликати швидкоплинний спалах думки, почуття, настрою, вичарувати цілокупне враження від душевного стану чи грані характеру дійової особи.

Однак і архітектоніка з неодмінним «але», і внутрішня композиція із згущеними «хронотопами», вибірковими «променями зору», і суцвіття мовленневих засобів, — зазнають структурних змін. Як спосіб вдивляння в сутність буття, як шлях її осягнення українська новела в 20 ст. пережила і переживає дивні метаморфози.

У малій прозі минулого століття панували реалістичні (з ухилом в етнографію і соціальні взаємини), романтичні (часто з фольклорних джерел) і гумористично-сатиричні оповідання. Їх персонажі перебували в локальному просторі, а не на гострих вітрах історії із подихом всепланетарних гроз і погроз.

У 20 столітті, а то трохи й раніше в ноосфері й художній реальності, яка є її складовою частиною і зорієнтована як на небеса, так і на землю, відбулося неймовірне збурення. Внаслідок глобальних катаклізмів — двох світових воєн, розпаду імперій і колоніальних систем, національно-визвольних рухів, міжнародних фінансових криз — на очах у людини, яка колись жила у замкнутому світі з кривдами чи без них, стався страшний розлам буття. Розколото, розчакнуто психіку не тисяч, що траплялося й раніше.